

НОВІ МАТЕРІАЛИ З РОЗКОПОК НА ГОРІ ЖУПАН У ВИННИКАХ

МИКОЛА ПЕЛЕЩИШИН

Винниківський загін археологічної експедиції Львівського університету під керівництвом автора продовжив влітку 1996 р. археологічні розкопки на горі Жупан (північно-західна околиця м. Винники). Об'єктом дослідження було енеолітичне поселення з матеріалами двох культур: лійчастого посуду і трипільської. Розкопки продовжувались біля східного краю схилу. Досліджено 28 м² площі пам'ятки, де виявлено залишки двох жител культури лійчастого посуду (рис. 1).

Житло I (№ 7 згідно загальної нумерації за попередні роки розкопок) представлено овальною ямою і глиняним черінем. Розміри ями становили 2,5 x 2 м, дно якої знаходилось на відмітці -1,0 м від денної поверхні і було вкопане в материк на глибину 0,25 м. В південно-західній частині дна виявлено невелику яму розміром 1,0 x 0,8 м, що заглиблювалась від його рівня на 0,55 м. Обидві споруди були заповнені темною гумусованою землею, в якій перебували окремі фрагменти кераміки згаданих вище культур та шматки глиняної обмазки. Біля південно-західного краю ями, на глибині 0,8 м від сучасної поверхні знаходився округлий черінь у вигляді обпаленої до цеглястого кольору материкової глини. Його діаметр становив 1 м, а товщина шару випаленої глини сягала 0,2 м (рис. 1: 3). Знахідок на черіні не виявлено.

Від другого житла (№ 8) лишився масивний розвал від збудованого з глини черіня і невелика яма під ним. Шматки обмазки залягали на глибині 0,4-0,7 м в перехідному лесовому ґрунті, займаючи площу у вигляді овала розміром 1,5 x 0,9 м (рис. 1: 1). Черінь був споруджений на давній поверхні, на подіумі з пруття і паликів. Він масивний з невисокими бортиками по краю, які ймовірно не допускали розсування вугликів. Черінь у плані плоский, про що свідчать численні шматки обмазки з однією рівною поверхнею.

Яма за формою була майже округла з діаметром 1 м і глибиною 0,6 м від рівня долівки з дещо розширеними донизу стінками та рівним дном. В заповнення споруди входили різної величини шматки обмазки і уламки ліпної кераміки. У такий спосіб яму можна було заповнити відразу, а не поступово. У ній знаходились фрагменти близько десяти посудин, але ні одна з них не була представлена повністю.

Третє скупчення шматків глиняної обмазки належало ймовірно іншому розвалу аналогічного черіня, яке було виявлене під сильно розгалуженою кореневою системою, тому дослідити його належним чином не вдалося.

Комплекс речових матеріалів складається в основному з уламків посуду, а також невеликої кількості крем'яних та кам'яних предметів.

В числі крем'яних знахідок є 10 знарядь праці з різного кременю. Серед них наявні сокира, кілька ножів на пластинах, скребків. Особливо виділяється кинджал на грубій пластині. Його краї з боку спинки оброблені численними сколами, а також скісною ретушшю (рис. 2: 1).

В числі кам'яних виробів є зернотерка з грубозернистого пісковика, чотирикутний камінь, ймовірно, своєрідний стільчик, кусок гранітної коричневої шліфувальної плитки, товкач із скам'янілого дерева. Існує проблема, які з цих знарядь виготовлені в середовищі населення культури лійчастого посуду, а які — трипільцями. Можна припустити, що кинджал і деякі скребки, оброблені скісною ретушшю, є трипільського походження.

Кераміка культури лійчастого посуду знаходилася в основному в житлі № 8. Це фрагменти горщиків з лійчастими вінцями (рис. 3: 2, 4, 8), а також уламки черпаків та амфор (рис. 3: 3, 6, 7). Характерною ознакою посудин з цього житла є її лощена поверхня. В заповненні ями під розвалом черіня знайдено окремі фрагменти трипільської кераміки (рис. 3: 1, 5). Особливо виділяється нижня частина посудини, що належить місці з конічними стінками, на дні якої є валикоподібне потовщення у вигляді хреста з поперечними насічками (рис. 4).

Пізнотрипільська кераміка представлена уламками кухонного і столового посуду, який не відрізняється від раніше виявленого. Серед кухонного посуду є невеликі горщики з плавно відігнутими вінцями і низькі миски з широким та косо зрізаним до середини краєм. Привертає увагу, що ні на одному з 15-и горщиків не зафіксовано шнурового орнаменту. Навпаки, миски часто прикрашені шнуровим і заглибленим орнаментом. З інших виробів привертають увагу

фрагменти двох конічних покришок, одна з яких прикрашена округлими ямками по краю. Знайдено фрагмент верхньої частини сильно пошкодженої глиняної фігурки.

Столовий посуд представлений фрагментами кількох амфор з яскраво-червоною поверхнею. Одна з них мала вуха на рівні найбільшої опуклості тулуба.

В житлі № 8 знайдено кілька кісток великої рогатої тварини і, ймовірно, свині.

Таким чином, досліджена в 1996 р. невелика частина території енеолітичного поселення на горі Жупан у Винниках розширила джерельну базу про життя населення лійчастого посуду і трипільської культур у зоні їх безпосереднього спілкування.

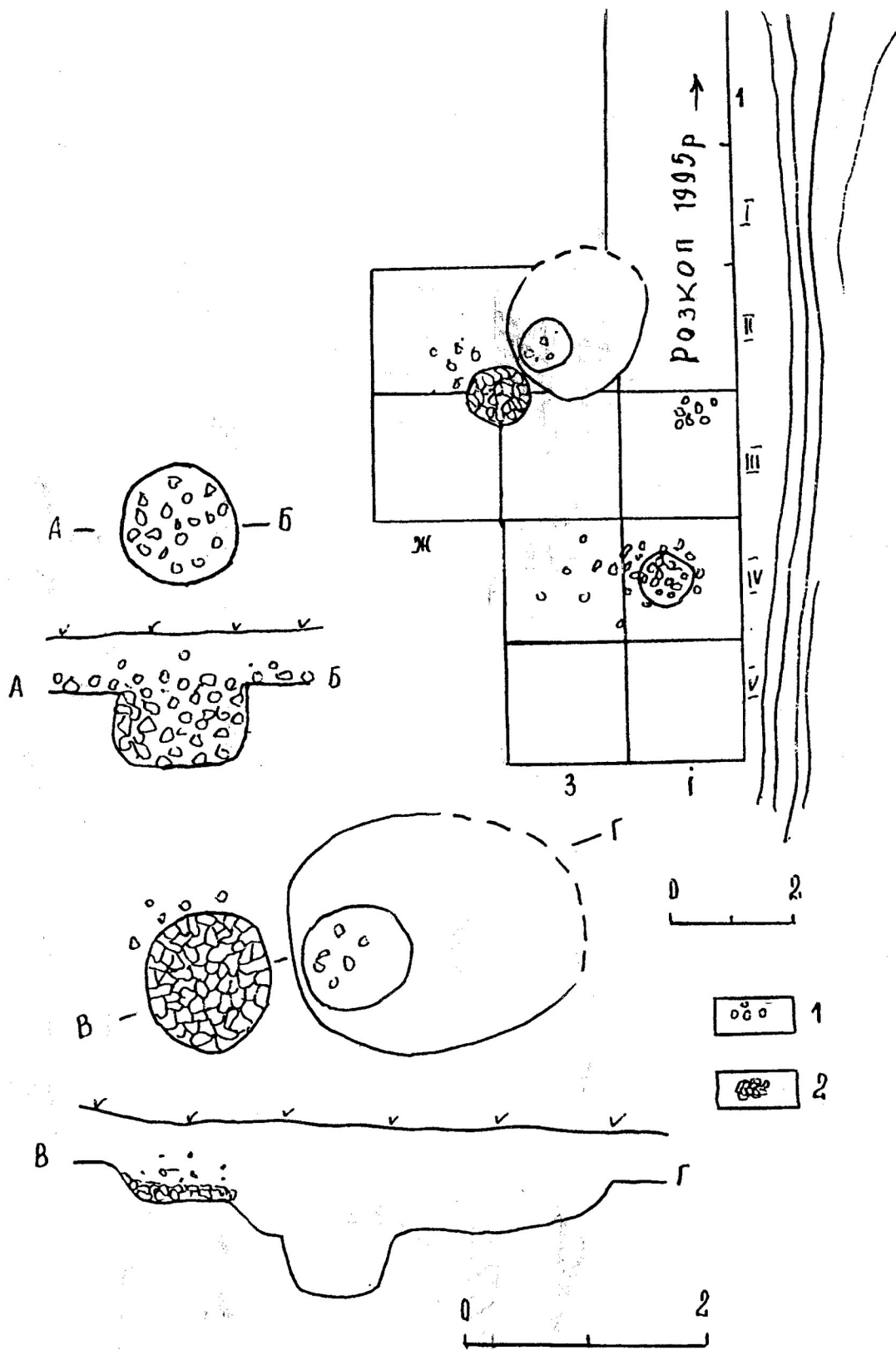

Рис. 1. м. Винники; I — план розкопу,
 II — план і розріз ями в житлі 8,
 III — план і розріз житла 7.

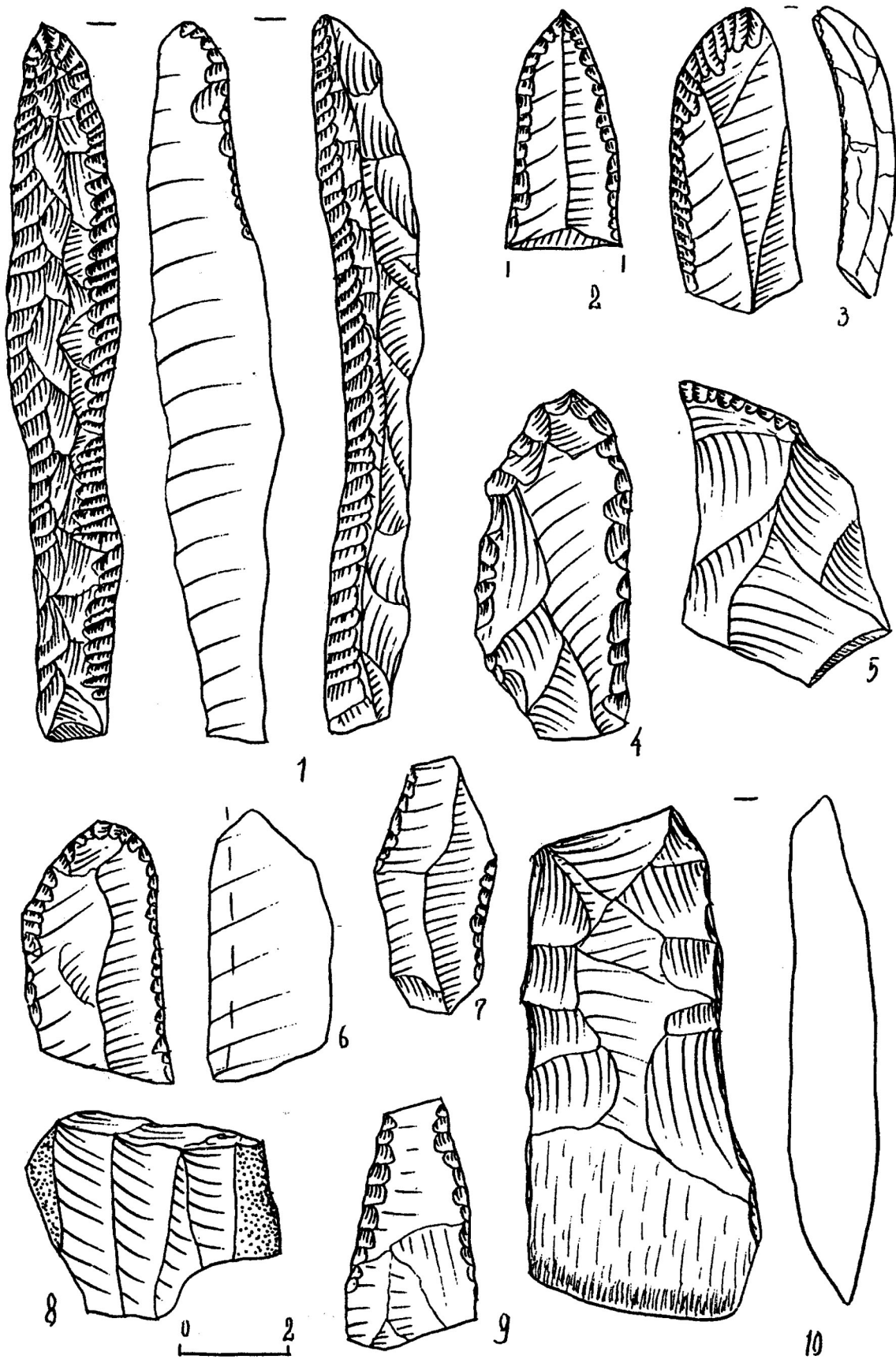

Рис. 2. м. Винники. Крем'яні вироби.

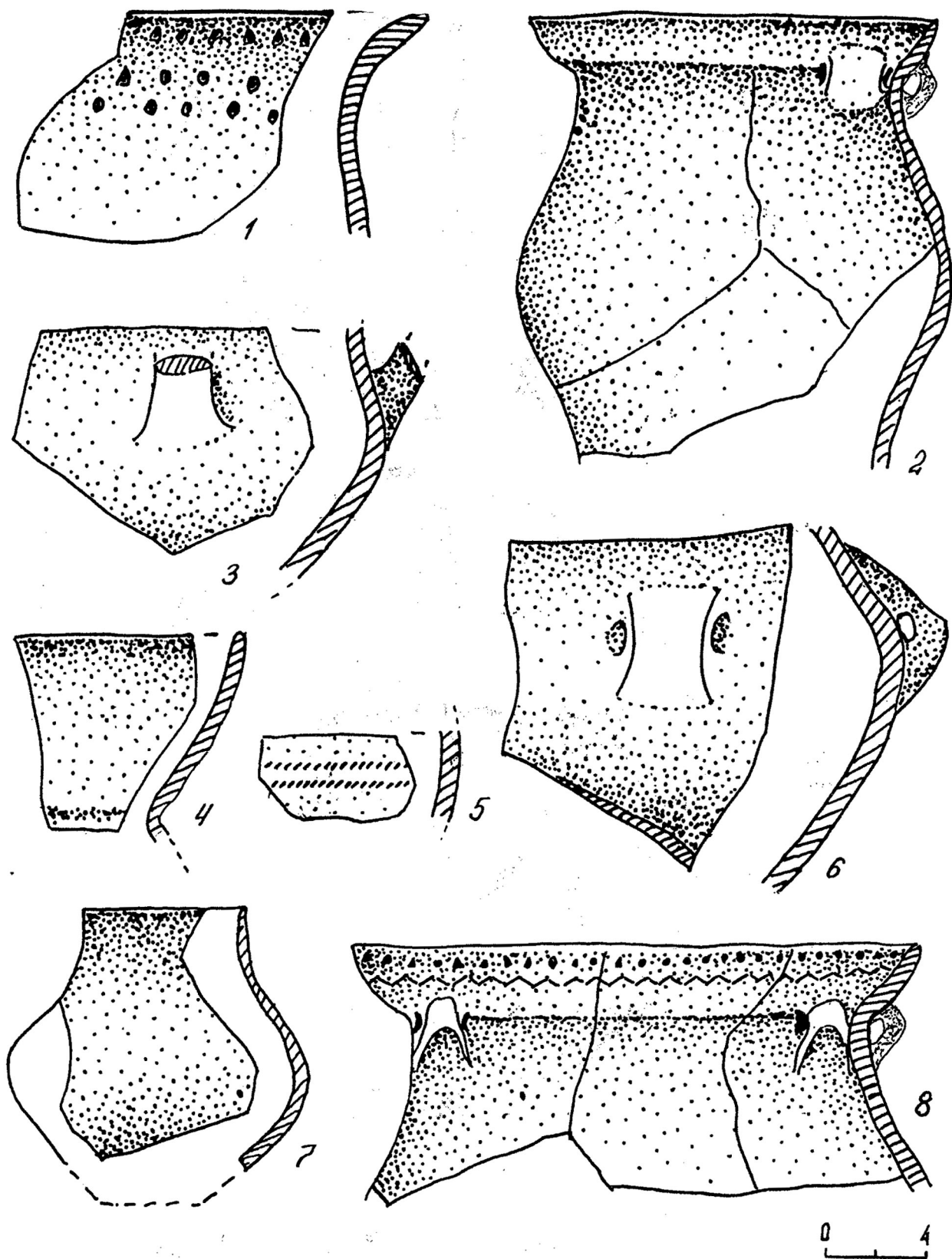
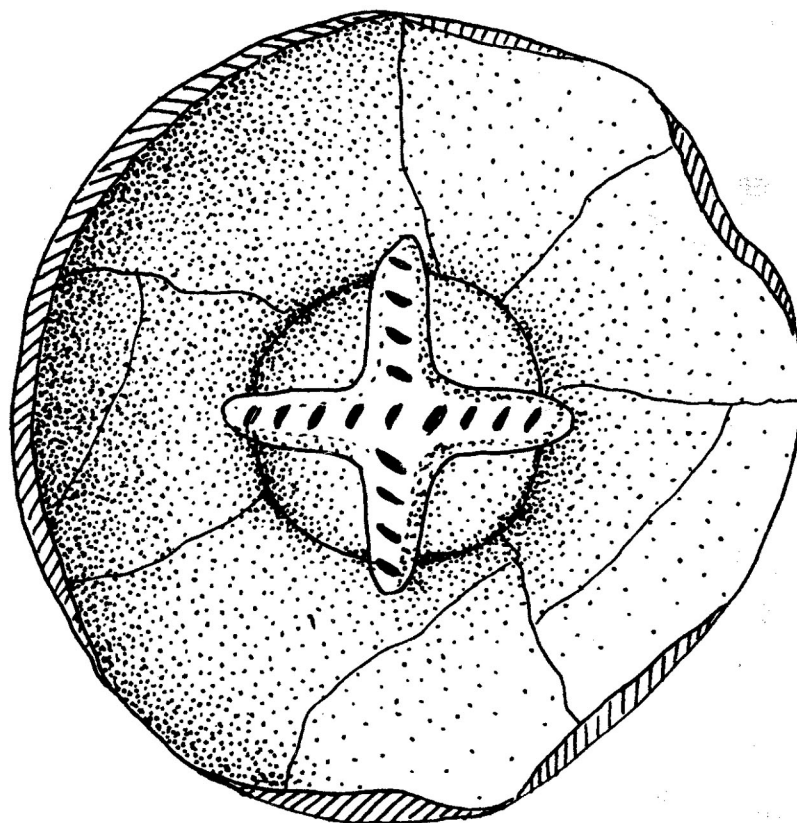
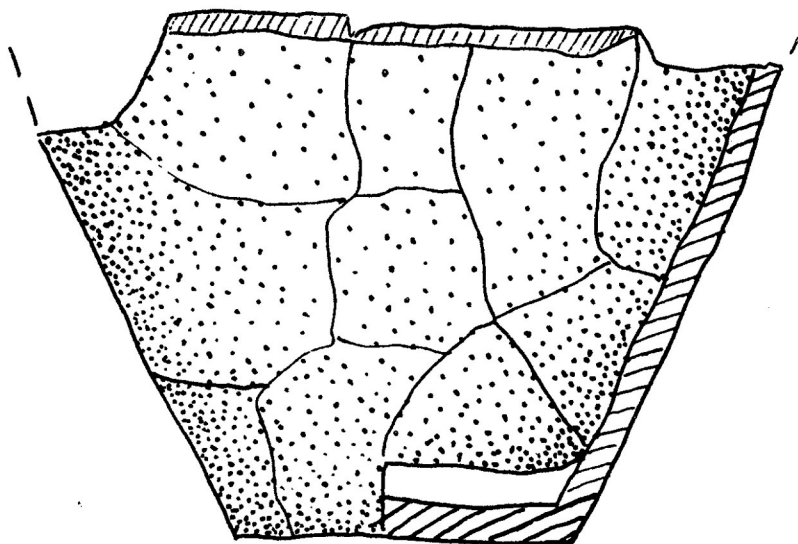

Рис. 3. Поселення Винники-Жупан. Фрагменти ліпної кераміки:
 1-6 — культура лійчастого посуду; 7-8 — пізній період трипільської культури.

Рис. 4. м. Винники. Частина миски культури лійчастого посуду.